

Nytt lys på okkupasjonsårene?

■ Bøker

Av PER BANG

Skifter en ny generasjon norske historikere ståsted og synsretning når det gjelder krigsårene? Har Magne Skodvins etterfølgere og elever nye innfallsvinkler og nye holdninger til de fem lange og tunge? Må okkupasjonsstidens Norges-historie skrives om for at full rettferdighet skal ytes alle involverte parter?

Spørsmålet er stillet uten provokasjoner, utgangspunktet er det enkle forhold at tiden går mens historieoppfatningen avgjørt ikke består — den endrer seg. Det gjør også historikernes gjennomsnittsalder.

Magne Skodvin, som var aktiv i hjemmefronten under krigen og hovedredaktør for det store 8-binds verket «Norge i krig», er født i 1915. Hans medarbeidere på verket har vært Tim Greve, født i 1926, Olav Riste (1933), Ole Kristian Grimnes (1937), Berit Nøkleby (1939), Terje Halvorsen (1940), Knut Einar Eriksen (1944), Ivar Kraglund (1950), Arnfinn Meland (1951) og Guri Hjeltnes (1953). Til dem som har skrevet viktige bøker om okkupasjonsstiden må vi også regne Per Ole Johansen (1945), Nils Johan Ringdal (1952) og Øystein Sørensen (1954).

Her har vi altså tolv yngre historikere, mange av dem Skodvins elever, den yngste 38 år yngre enn nestor. Opplever de at deres lærer må korrigeres? At han hadde begivenhetene for tett innpå livet? At det subjektive skubbet borti det ideelt objektive?

Supplement

Både Nils Johan Ringdal og Øystein Sørensen er helt klare på at det ikke er noe behov for korreksjon, men supplement. Den nye generasjonen tar opp andre problemstillinger, ser andre historiske linjer og anlegger andre synsvinkler. Men — sier de:

— Det forhold at Magne Skodvin selv var med i motstandskampen har på ingen måte farget hans fremstilling. Skodvins arbeider holder fullt ut de strengeste faglige mål.

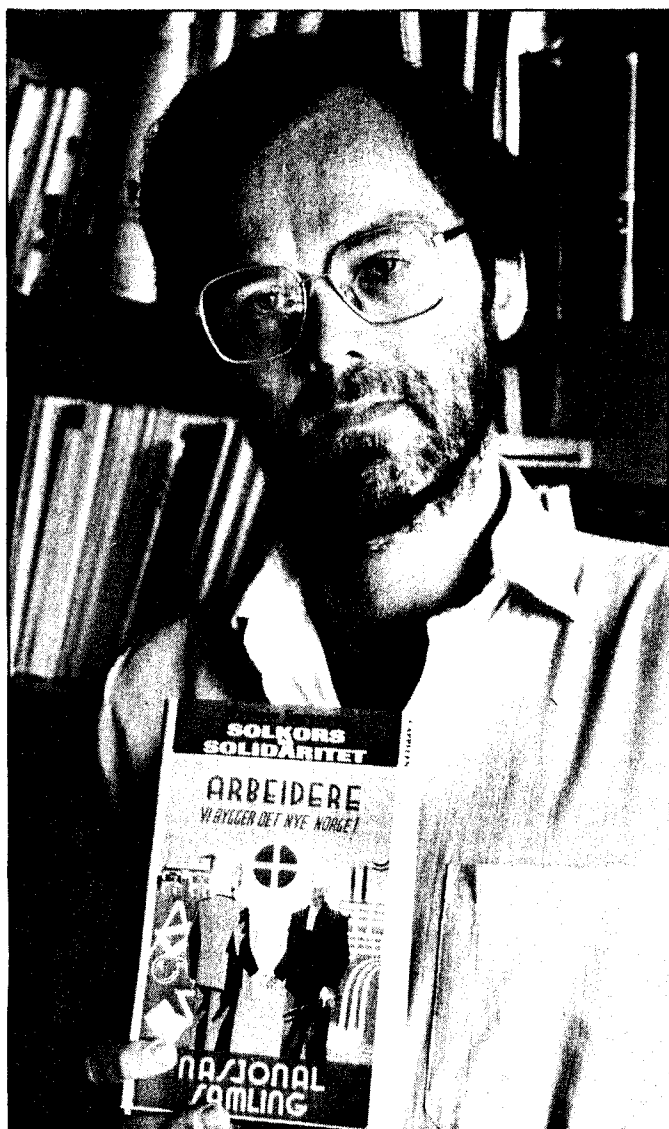
Ringdal reserverer seg mot å bli kalt krigtidshistoriker, han er mer opptatt av antikken, Moss bys historie og Den norske Forfatterforening som han akkurat nå arbeider med.

— Magne Skodvin gjorde sine grunnleggende studier under Sverre Steens kateter og Steen var født i 1898. I dette miljøet har tyngdepunktet av historieforskningen fra krigstiden ligget og her er det ikke snakk om at selvpolelse har farget fremstillingen, sier han.

Tar lang tid

— Men en ny generasjon kan ha andre synspunkter?

— Det kan være visse problemstillinger som de eldre har vært mindre opptatt av, ja, og akkurat det kan ha sammenheng med hva man selv opplevde under krigen. For historikere på min alder og dem som er yngre enn meg, er det selvfølgelig mindre følelsesmessig binding, men

RETTSOPP-
GJØRET: Øy-
stein Sørensen
kan tenke seg å
forske i retts-
oppgjøret etter
krigen.

Foto: GLEN H.
WIDING

jeg tror det vil gå flere generasjoner før man kan nærme seg problemene på helt nøytral grunn. Først om ytterligere femten år, tyve kanskje, kan man se på krigstiden like desinteressert som vi i dag ser på 1814 eller 1884.

Ringdal innrømmer selv en sterk magereaksjon da han skrev om jødeforfølgelsene under krigen:

— Det kan være en styrke for den skriftlige fremstillingen, men det kan også skape et for sterkt engasjement. Alt dette har med avstand i tid og rom å gjøre — en amerikansk historiker kunne formodentlig skrive mindre engasjeret om jødeforfølgelsene i Norge enn om negerslaveriet i sitt eget land, mens det for meg ville være motsatt.

— Vil synet på krigstiden bli annerledes med årene?

— Jeg tror ikke det, men man vil kanskje bli friere når det gjelder å formulere problemstillinger uten at sannhetsgehalten derfor blir større. Historieforskens dilemma er nettopp at friheten til å velge problemstilling blir større jo lengre tid som går. Jeg skulle ønske at den historiske bevisstheten i Norge også

gikk litt lenger tilbake i tid. I Frankrike blir folk i dag opprørt over nye perspektiver på den franske revolusjon og Napoleon den 3., der rekken den kollektive bevisstheten lenger bakover. Hvis det samme var tilfelle i Norge ville vi i dette faget ha et større marked!

Skyldig?

— Vil synet på landssvik og skyld bli endret?

— Spørsmålet om skyld og ikke-skyld vedkommer rettsvesenet og ikke historikeren. Historikeren skal forklare hvorfor det gikk som det gikk, vår oppgave er ikke å overprøve dommene som falt, men å forklare premissene.

— Men kan det ikke tenkes at en historiker om 50 år vil si at den eller den dommen var urettferdig?

— Urettferdig i forhold til hva? Det måtte i tilfelle være i forhold til andre dommer som ble avsagt.

— Hva skal historikeren gjøre når folk ikke vil lese om krigen lenger?

— Det er et problem...

Ringdals eget forsøk på å løse det er pauvert oppfylt:

— Jeg skulle gjerne skrive om norsk historieoppfatning i lengre perspektiv. Men den boken jeg skrev om Jens Arup Seips syn på statsforfatningen og som kom for tyve år siden ble solgt i 227 eksemplarer, sier Nils Johan Ringdal.

Selvopplevd

Øystein Sørensen mener at de eldre faghistorikerne har vært bemerkelsesverdig gode til å legge det selvpolevede bak seg. Det gjelder særlig de bøkene som kom i 1940- og 1950-årene av Magne Skodvin, Sverre Kjeldstadli og Thomas Christian Wylers.

— Men ser man på utviklingen utover i 1960-årene synes jeg meget av det som ble skrevet var mindre saklig og nøkternt, sier han.

— Manglet det sans for motpartens synspunkter?

— Det er også påtagelig hos mange. Men hovedfeilen er at det ble fokusert for meget på motstandskampen. Det er en grei forklaring på det: man hadde et visst hastverk med å kartlegge motstandskampen mens de muntlige kildene ennå var det jo gjengelige, skriftlige var det jo

så få av. Man solidarisererte seg med hjemmefronten og oppfattet andre aspekter som mindre viktige.

Neglisjert

— Mangler det noe fra krigshistorien?

— Massevis! Det som har preget historieskrivningen har vært det helt spesielle ved krigen og okkupasjonen, mens de lange linjene både bakover og fremover er blitt neglisjert. De vil sikkert bli tydeligere og klarere med tiden. Tenk på dette bare: i 1930-årene hadde vi høy arbeidsledighet og gjeldskrise i landbruket. Begge deler forsvant under krigen — har du hørt om en bonde som var i gjeldskrise i 1945? Svært mye av dette har ikke vært forsket ut. Det er skapt et inntrykk av at de fem årene var en kamp mellom svart og hvitt, men det var jo ikke det alene, veldig mye var grått i alle nyanser, store deler av samfunnslivet gikk tilnærmet normalt for alminnelige mennesker. I fremstillingene har NS vært oppfattet som et marginalt fenomen av landssvikere og kollaboratører og det er naturligvis riktig nok, men det har ført til at man ikke har interessert seg for NSs plass i de lengre linjene.

Gammelnazister

— Har det vært noe berettiget i det gammelnazistene skriver om krigen da?

— På enkelte punkter kan det være det. Spørsmålet om Norge kapitulerte i 1940 for eksempel. Det er jo et favorittproblem for gammelnazistene, og det er ikke endelig avgjort rent folkerettslig. Du finner forøvrig alle oppfatninger av dette hos nazistene selv. Som historiker vil jeg si at det mest interessante er hva aktørene selv mente dengangen og jeg beklager at jeg ikke har kunnet snakke med folk som Albert Viljam Hagelin — Quislings onde ånd — eller «socialministrene» Birger Meidell og Johan Lippestad som videreførte store deler av Arbeiderpartiets radikale sosiale program. Det er store hvite hull når det gjelder linjene i økonomisk historie og i sosial og kulturell historie fra krigstiden. Også i rettsoppgjøret etter krigen er det problematiske punkter som ennå ikke er forsket ut.

— Vil det bli din neste store oppgave?

— Hvis noen vil betale for det...

Ikke opposisjon

— Står du som yngre historiker i en viss opposisjon mot Skodvin-generasjonen?

— Nei. Det faghistoriske arbeidet i 1950-årene var en pionerinnsett som fortjener stor anerkjennelse, men jeg følger at idag er det plass til nye perspektiver og tilnærmelser. Og verket «Norge i krig» tror jeg ikke vil bli stående uimotsagt. Det ble til i 1980-årene og er mildt sagt foreldet allerede. Blant annet mangler helt det internasjonale perspektivet. Det mest positive er bindet om hverdagslivet under krigen som nettopp fikserer på det grå innimellom det forenklete svarte og hvite, sier Sørensen.